

Gemeenten Alkmaar, Graft-De Rijk en Schermer

Verbreed gemeentelijk rioleringsplan fusiegemeente 2014-2016

Alkmaar • Graft-De Rijk • Schermer

HET BESTE VAN STAD EN LAND

Verbreed gemeentelijk riolerings- plan fusiegemeente 2014-2016

referentie	projectcode	status
AMR/eijj2/010	AMR87-1	definitief 04
projectleider	projectdirecteur	datum
ir. J.W. Hartemink	ir. Th.G.J. Witjes	27 november 2013

autorisatie	naam	paraaf
goedgekeurd	ir. D.H. Meijer	

INHOUDSOPGAVE

blz.

SAMENVATTING

1. INLEIDING	1
1.1. Aanleiding	1
1.2. Doelen riolering en functie VGRP	1
1.3. Samenwerking in de (afval)waterketen	1
1.3.1. Bestuursakkoord water	1
1.3.2. Regionaal afvalwaterketenbeleid (RAB)	1
1.4. Visie op het VGRP: onderzoeks-VGRP voor 2014-2016	2
1.5. Afbakening	2
1.6. Procedures	2
1.7. Leeswijzer	3
2. GEWENSTE SITUATIE	5
2.1. Inleiding	5
2.2. Visie/ambitie voor de planperiode en daarna	5
2.3. Randvoorwaarden vanuit wet- en regelgeving	5
2.4. Uitwerking Beleid beheer stedelijke watersystemen	6
2.5. Doelen	6
3. (TOETSING) HUIDIGE SITUATIE	9
3.1. Inleiding	9
3.2. Beleid	9
3.3. Systemen	9
3.4. Organisatie en informatie	10
3.5. Grondwater	10
3.6. Financiën	10
4. OPGAVE VOOR DE PLANPERIODE - STRATEGIE	13
4.1. Inleiding	13
4.2. Inzamelen van Afvalwater	14
4.3. Beperken wateroverlast	14
4.3.1. Omgaan met hemelwater	14
4.3.2. Omgaan met grondwater	16
4.4. Beperken emissie oppervlaktewater en grondwater	17
4.4.1. Bestaand gebied	17
4.4.2. Nieuwbouw	18
4.5. Doelgericht beheer	18
4.5.1. Operationeel beheer	18
4.5.2. Monitoring	18
4.5.3. Onderhoud	19
4.5.4. Klachtenafhandeling	19
4.5.5. Vervanging	19
4.5.6. Afschrijvingstermijnen	20
4.6. Doelmatig beheer - rioolheffing/kostendekking	20
4.7. Organisatie	21
4.8. Samenwerking	21
4.9. Communicatie en dienstverlening	21
4.10. Energie en grondstoffen	21
4.11. Samenvatting onderzoeksactiviteiten in de planperiode 2014-2016	22

5. MIDDELEN EN KOSTENDEKking	27
5.1. Inleiding	27
5.2. Organisatie	27
5.2.1. Taken	27
5.2.2. Organisatie en competenties	28
5.3. Financiële middelen	29
5.3.1. Uitgangspunten en varianten	29
5.3.2. Exploitatielasten (exclusief kapitaallasten)	29
5.3.3. Kapitaallasten investeringen uit het verleden	31
5.3.4. Investeringen	31
5.3.5. Rioolheffing en kostendecking	32
5.3.6. Risico's beleid afschrijvingen	34
laatste bladzijde	34
BIJLAGEN	aantal blz.

SAMENVATTING

Aanleiding

De gemeenten Alkmaar, Graft-De Rijk en Schermer gaan per 1 januari 2015 fuseren. De nieuwe fusiegemeente heeft voor het stedelijk water dezelfde zorgplichten als de bestaande gemeenten nu hebben. In het kader van deze zorgplichten dient de fusiegemeente een verbreed gemeentelijk rioleringsplan (VGRP) op te stellen. Gezien de fusie van de 3 gemeenten is besloten een gezamenlijk VGRP op te stellen dat voor 2014 door de afzonderlijke gemeenteraden wordt vastgesteld en vanaf 1 januari 2015 geldt als VGRP voor de nieuwe fusiegemeente.

Onderzoeks-GRP

Het fusieproces vraagt veel van de 3 gemeentelijke organisaties. Voor het stedelijk waterbeheer moeten 3 beheerorganisaties met verschillende beheervisies maar vooral ook een sterk verschillend beheerareaal worden samengevoegd. Dit betekent dat er gedurende het fusieproces nog veel zaken moeten worden afgestemd en ontwikkeld. Om deze redenen hebben de 3 fusiegemeenten besloten het VGRP het karakter van een onderzoeks-GRP te geven met een relatief korte looptijd: 2014-2016.

Bestuurlijke doelen

Als uitgangspunt voor het VGRP zijn de volgende bestuurlijke doelen gehanteerd:

- een goede kwaliteit en klimaatbestendigheid van het systeem;
- een kwalitatief goede beheerorganisatie die in staat is om strategisch beheer en doelmatige uitvoering te waarborgen;
- dienstverlening aan de inwoners blijft goed of wordt beter;
- beheersing van kosten tot uitdrukking komend in de rioolheffing;
- een gemeenschappelijke visie van de gemeenten en het hoogheemraadschap op het regionaal afvalwaterketenbeleid (RAB).

Doelstellingen en beleid

De gemeenten stellen zich tot doel om tot een doelmatige invulling van de zorgplichten voor afvalwater, hemelwater en grondwater te komen. Er worden 5 doelen onderscheiden die ten grondslag liggen aan de rioleringszorg:

1. duurzame bescherming volksgezondheid;
2. voorkomen van wateroverlast;
3. duurzame bescherming van natuur en milieu door het voorkomen van milieuschade;
4. voorkomen van hinder door:
 - instabiliteit;
 - geur;
 - geluid;
 - slechte bereikbaarheid bij werkzaamheden;
 - verstoppingen huisaansluitingen door vervuiling hoofdriool;
 - keuzes inrichting openbare ruimte om wateroverlast te voorkomen;
5. klantvriendelijke en kosteneffectieve organisatie.

Waar staan de gemeenten nu?

De 3 gemeenten hebben de afgelopen periode gebruikt om hun inzicht in de stelsels te vergroten door onderzoek uit te voeren naar de kwaliteit van het riool en de beheerbestanden goed ingericht te krijgen. Daarbij moeten een paar kanttekeningen worden geplaatst. In de werkprocessen rondom vervangings- en vernieuwingsprojecten is de verwerking van revisiegegevens een zorgenkind. Hierdoor blijft de actualiteit van de beheerbestanden achter. Verder is met name in de gemeente Alkmaar een aantal grote reconstructieprojecten niet tot uitvoering gekomen omdat de buitenruimteprojecten waarmee ze gelijktijdig zouden

worden uitgevoerd, zijn stilgelegd (o.a. Overdie). Dit leidt tot achterstand in de vervanging van het rioolstelsel. Overigens is over het algemeen de toestand van de rioleringsobjecten goed te noemen. Grootschalige calamiteiten doen zich eigenlijk niet voor.

De gemiddelde leeftijd van de riolering in de gemeenten neemt toe. Hierdoor zal de vervangingsbehoefte in de komende jaren stijgen. Voor de planperiode en de periode daarna moet rekening worden gehouden met de achterstallige vervanging van de afgelopen jaren. De vervanging krijgt zijn maximum in de periode tussen 2025 en 2035.

Het uitstel van projecten heeft geleid tot het ontstaan van een reserve op het product riolering (dit geldt voor alle 3 gemeenten).

Wat is de benodigde inspanning voor de planperiode?

De opgave voor de planperiode bestaat in de eerste plaats uit het integreren van de riool-systemen, de informatiesystemen van de 3 gemeenten en de beheerorganisaties. Daarnaast zijn er enkele belangrijke opgaven voor de nieuwe organisatie:

- een sterke vergroting van de vervangingsomvang (circa 70 % meer dan de afgelopen jaren);
- het vergroten van het inzicht in de kwaliteit van de systemen zodat meer duidelijkheid ontstaat over vervangingen;
- daarvoor dient de kwaliteit van de beheerbestanden verbeterd te worden en het revisieproces aangescherpt;
- het uitvoeren van gebiedsgerichte risico-analyses voor de onderbouwing van de vervangingen;
- het vergroten van het inzicht in werkelijk functioneren door meer te meten;
- het uitvoeren van onderzoek naar een klimaatbestendig stedelijk ontwateringssysteem;
- het uitbreiden van de samenwerking met hoogheemraadschap en de overige gemeenten in de regio in het kader van het Bestuursakkoord Water;
- het voorbereiden van de vervanging van enkele rioolssystemen in het buitengebied;
- het verder uitwerken van het grondwaterbeleid. De 3 gemeenten hebben hun eigen problematiek op dit gebied, waarvoor afstemming van onderzoek en beleid noodzakelijk is;
- het harmoniseren van de afschrijvingstermijnen en de gebruikte financiële systemen. Daarbij hoort ook het onderzoek naar de heffingsgrondslag;
- zodanig inrichten van de administratieve processen en het workflowsysteem dat in het kader van de p&c-cyclus eenduidig kan worden gerapporteerd.

De essentie van de opgave ligt in het zorgen voor een organisatie van het stedelijk water-beheer in de nieuwe fusiegemeente, die gesteld staat voor de toekomst waarin meer riool zal moeten worden vervangen of gerenoveerd. Deze organisatie opereert zelfbewust in een complexer wordende omgeving en legt transparant verslag af over haar activiteiten. Zij heeft daartoe de beschikking over adequate informatiesystemen.

Wat gaat het kosten en hoe wordt het gefinancierd?

De kosten die met het beheer van de stedelijke watersystemen gepaard gaan, worden ook in de toekomstige fusiegemeente gedekt vanuit een kostendeekkende rioolheffing. In de planperiode stijgen de jaarlijkse exploitatiekosten door het uitvoeren van een aantal onderzoeken, het verbeteren van de informatiesystemen en het vergroten van de organisatie met circa 0,5 fte ten opzichte van de huidige formele formatie. Ten opzichte van de feitelijke formatie betekent dit een uitbreiding van circa 2,5 fte, omdat er 2,0 fte vacatureruimte structureel zal worden ingevuld. De exploitatiekosten bedragen gemiddeld € 3,2 miljoen per jaar in de planperiode.

De investeringen in vervangingen om de stelsels voldoende op orde te houden, zullen voor de fusiegemeente in de planperiode stapsgewijs toenemen van € 2,8 miljoen in 2014 tot circa € 4,1 miljoen per jaar in 2016. Bij voortzetting van het huidige beleid worden deze investeringen volledig geactiveerd. De kapitaallasten komen vervolgens gedurende de afschrijvingstermijnen ten laste van de begroting riolering.

Voortzetting van het huidige beleid van het activeren van investeringen zorgt op de middellange en lange termijn voor niet-houdbare financiën. Een steeds groter deel van het budget wordt in beslag genomen door kapitaallasten en het resultaat is een sterk stijgende heffing. Daarmee wordt niet voldaan aan de eis van een robuust beheer.

Om aan de eis van robuust beheer tegemoet te komen en de heffing meer te egaliseren, is het wenselijk op termijn over te gaan naar directe afschrijvingen van de investeringen in de exploitatie. Daarbij wordt gestreefd naar het zoveel als mogelijk in evenwicht brengen van uitgaven en inkomsten per jaarschijf (ideaal-complex). In deze systematiek vindt egalisatie van de jaarlijkse uitgaven plaats, door in de eerste jaren te sparen in een voorziening. In de jaren met zeer hoge investeringen (de vervangingen in gebieden als Alkmaar-Noord) kan dan uit de voorziening worden onttrokken. Op deze wijze kan de stijging op termijn worden beperkt. Zo'n overgang is echter complex en ingrijpend wat betreft stijging van de lasten en het vormen van voorzieningen. Daarom vindt in de planperiode nog geen aanpassing van het financiële beleid op dit punt plaats. Wel zal in de planperiode nader onderzoek worden uitgevoerd naar de mogelijkheden en de termijnen waarop veranderingen plaats kunnen vinden.

1. INLEIDING

1.1. Aanleiding

De gemeenten Alkmaar, Graft-De Rijk en Schermer gaan per 1 januari 2015 fuseren. De nieuwe fusiegemeente heeft voor het stedelijk water dezelfde zorgplichten als de bestaande gemeenten nu hebben. In het kader van deze zorgplichten dient de fusiegemeente een verbreed gemeentelijk rioleringsplan (VGRP) op te stellen. Het VGRP van de gemeente Alkmaar loopt af per 31 december 2013 terwijl de looptijd van de rioleringsplannen van de gemeenten Graft-De Rijk en Schermer is verlengd tot die datum. Dit wil zeggen dat de 3 gemeenten in 2013 een nieuw VGRP dienen uit te werken en vast te stellen. Gezien de fusie van de 3 gemeenten is besloten een gezamenlijk VGRP op te stellen dat voor 2014 door de afzonderlijke gemeenteraden wordt vastgesteld en vanaf 1 januari 2015 geldt als VGRP voor de nieuwe fusiegemeente.

1.2. Doelen riolering en functie VGRP

De functie van riolering is het beschermen van de volksgezondheid, het tegengaan van wateroverlast en het beschermen van natuur en milieu. Vanwege het belang van de functie van riolering, de economische waarde van het rioolstelsel en de interacties tussen riolering, oppervlaktewater, wegen en groen, is het voor Alkmaar, Graft-De Rijk en Schermer van belang een goede integrale beleidsafweging te maken. Het beleid wordt vastgelegd in het VGRP. Dit plan heeft een beleidsmatig en strategisch karakter.

1.3. Samenwerking in de (afval)waterketen

1.3.1. Bestuursakkoord water

In 2007 is door de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), het Inter Provinciaal Overleg (IPO), de Unie van Waterschappen (UvW), de Vewin, en de ministeries van VROM en V&W het Bestuursakkoord Waterketen 2007 (BWK-2007) ondertekend. Het doel van het Bestuursakkoord Waterketen is, door middel van samenwerking tussen de koepelorganisaties zorgen voor een meer doelmatige en transparante waterketen, om zo de lastenstijging voor burgers en bedrijven zo veel mogelijk te beperken. In 2010 hebben de VNG en de UvW een gezamenlijke aanpak voor de afvalwaterketen (riolering en afvalwaterzuivering) uitgewerkt. Uiteindelijk heeft dit geleid tot het Bestuursakkoord Water (2011), waarin onder andere de kaders voor de samenwerking in de waterketen zijn gegeven. Van deze samenwerking in de afvalwaterketen tussen gemeenten en waterschappen, en de samenwerking tussen gemeenten onderling op het gebied van de afvalwaterketen, wordt een kostenbesparing van € 380 miljoen per jaar in 2020 voor de afvalwaterketen voorzien ten opzichte van de autonome stijging. Uiteindelijk is het de bedoeling om zo minder meer uit te geven.

1.3.2. Regionaal afvalwaterketenbeleid (RAB)

In het kader van samenwerking in de afvalwaterketen heeft de regio Noord Kennemerland-Noord besloten een RAB op te stellen. Het samenwerkingsverband regio Noord Kennemerland-Noord bestaat uit de gemeenten Alkmaar, Bergen, Castricum, Graft-De Rijk, Heerhugowaard, Heiloo, Langedijk en Schermer en het hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier.

Doelstelling RAB

Door het gezamenlijk met de regio-partners uitwerken en vastleggen van beleidsuitgangspunten met betrekking tot het afvalwaterketenbeleid worden de volgende doelen bereikt:

- eenheid, eenduidigheid en verbetering in kwaliteit van de algemene beleidsuitgangspunten gedragen door de deelnemende partijen;
- doelmatigheidswinst, doordat meerdere gemeenten samen met het hoogheemraadschap in 1 keer de belangrijkste beleidsuitgangspunten vastleggen.

Het RAB wordt bestuurlijk vastgesteld door de betrokken partijen en het zal gebruikt worden bij het opstellen van de GRP-en. Het RAB was bij het opstellen van dit VGRP nog niet gereed. Wel zijn de belangrijkste overwegingen uit het concept-RAB in dit VGRP verwerkt.

1.4. Visie op het VGRP: onderzoeks-VGRP voor 2014-2016

Het fusieproces vraagt veel van de 3 gemeentelijke organisaties. Voor het stedelijk water-beheer moeten 3 beheerorganisaties met verschillende beheervisies maar vooral ook een sterk verschillend beheerareaal worden samengevoegd. Dit betekent dat er gedurende het fusieproces nog veel zaken moeten worden afgestemd en ontwikkeld. Om deze redenen hebben de 3 fusiegemeenten besloten het VGRP het karakter van een onderzoeks-GRP te geven met een relatief korte looptijd: 2014-2016. De samenwerking van de 3 organisaties wordt gedurende deze periode steeds hechter en de kennis over de beheerde systemen zal toenemen. Het nemen van definitieve beleidsbesluiten voor de langere termijn wordt op deze wijze gestoeld op gedegen vooronderzoek en afweging.

Als uitgangspunt voor het VGRP zijn de volgende bestuurlijke doelen gehanteerd:

- een goede kwaliteit en klimaatbestendigheid van het systeem;
- een kwalitatief goede beheerorganisatie die in staat is om strategisch beheer en doelmatige uitvoering te waarborgen;
- dienstverlening aan de inwoners blijft goed of wordt beter;
- beheersing van kosten tot uitdrukking komend in de rioolheffing;
- een gemeenschappelijke visie van de gemeenten en het hoogheemraadschap op het regionaal afvalwaterketenbeleid (RAB).

1.5. Afbakening

Voor de bebouwde omgeving is de kerntaak van de fusiegemeente om de zorgplichten voor afvalwater, hemelwater en grondwater in te vullen. Voor het zogenaamde 'buitengebied' richt de zorg zich voornamelijk op het inzamelen van het afvalwater en minder op de zorg voor hemelwater en grondwater.

1.6. Procedures

Het VGRP 2014-2016 wordt nog in 2013 vastgesteld door de 3 gemeentebesturen. Tijdens het opstellen van het VGRP is er nauw overleg tussen medewerkers en bestuurders van de 3 gemeenten en het hoogheemraadschap. Daarmee is de inbreng van alle partijen maximaal gegarandeerd. De reactie van het hoogheemraadschap op het concept-VGRP is in bijlage VIII te vinden.

Na vaststelling door de 3 gemeenteraden wordt het VGRP ter kennisneming toegezonden aan de provincie Noord-Holland en het hoogheemraadschap.

1.7. Leeswijzer

Dit VGRP is opgebouwd op basis van de aanbevelingen van de Leidraad Riolering module A1050. Dit heeft geleid tot de volgende opbouw. Het plan begint in hoofdstuk 2 met een beschrijving van de gewenste situatie en de randvoorwaarden die hiervoor gelden vanuit wetgeving. Vervolgens wordt in hoofdstuk 3 de huidige situatie geëvalueerd, beschreven en getoetst. Hoofdstuk 4 omvat de opgave en strategie voor de planperiode 2014-2016. Wat dit betekent voor de financiën en middelen is opgenomen in hoofdstuk 5.

2. GEWENSTE SITUATIE

2.1. Inleiding

Dit hoofdstuk omvat de visie van de 3 gemeenten op het stedelijk waterbeheer en op het functioneren van de systemen die daarbij horen.

2.2. Visie/ambitie voor de planperiode en daarna

De 3 gemeenten en daarmee ook de fusiegemeente willen kwalitatief goede systemen voor het stedelijk waterbeheer, die zowel goed functioneren (volksgezondheid niet in gevaar brengen, geen water-op-sstraat, geen wateroverlast en geen onnodige emissies) als van goede kwaliteit zijn. Dat wil zeggen een minimaal risico op instorten hebben en niet leiden tot overlast voor de omgeving.

Randvoorwaarde hierbij: Voor het beheer is een robuuste hoogwaardige organisatie nodig die zelfverzekerd haar plaats opeist in de regionale netwerken.

Samen met het hoogheemraadschap en de overige regiogemeenten wordt gezocht naar kansen om in de samenwerking de kwaliteit van het beheer te verbeteren tegen lagere kosten en met verminderde kwetsbaarheid door uitval of vanwege calamiteiten.

2.3. Randvoorwaarden vanuit wet- en regelgeving

In deze paragraaf zijn de belangrijkste speerpunten uit wet- en regelgeving en beleidsplannen samengevat. Een uitgebreide beschrijving is te vinden in bijlage II.

Zorgplichten en instrumenten

De Wet milieubeheer geeft de gemeente de zorgplicht voor het stedelijk afvalwater (art. 10.33). De zorgplichten voor afvloeiend hemelwater en grondwater zijn vastgelegd in de Waterwet (art. 3.5 en 3.6). Voor de uitvoering van de zorgplichten krijgt de gemeente de mogelijkheid om bij verordening regels te stellen met betrekking tot het lozen van afvloeiend hemelwater en grondwater.

Voorkeursvolgorde afvalwater

In de Wet milieubeheer is de voorkeursvolgorde vastgelegd hoe bij het uitvoeren van beleid rekening gehouden moet worden met afvalwater.

Samenwerking

De afvalwaterketen en het watersysteem zijn een integraal systeem. De taken van de riool, zuiverings- en oppervlaktewaterbeheerder zijn gerelateerd. Artikel 3.8 van de Waterwet bevat de wettelijke plicht om taken en bevoegdheden op elkaar af te stemmen. In plaats van voorschriften die zijn opgenomen in vergunningen, dient er te worden gestreefd naar afstemming en samenwerking op basis van afspraken.

Besluit lozen buiten inrichtingen

Hoewel de Waterwet een vergunningstelsel kent met een zogenaamde watervergunning, is het de bedoeling dat de vergunningen, die in het kader van de Wet verontreiniging oppervlaktewateren (Wvo) voor overstorten van de gemeentelijke riolering zijn verleend, verdwijnen. Hiervoor in de plaats zijn er algemene regels gekomen, die voor overstorten zijn vastgelegd in het Besluit lozen buiten inrichtingen. Wel moet de gemeente de beschrijving van de overstorten opnemen in het VGRP en melding doen van nieuwe lozingen vanuit riolering op oppervlaktewater bij het bevoegd gezag. In praktijk kiezen veel gemeenten er voor om

deze technische informatie op te nemen in het BRP. Het is dan noodzakelijk in het VGRP de relatie met het vigerende BRP vast te stellen (zie bijlage V).

Wet op de informatie-uitwisseling ondergrondse netten (Wion)

De gemeente moet voorafgaand aan graafwerkzaamheden en ter voorbereiding van ruimtelijke plannen de ligging van kabels en leidingen gaan verstrekken aan het Kadaster (de zogenaamde Graafmelding). Revisiegegevens moeten binnen 30 werkdagen na aanleg van de voorzieningen zijn verwerkt.

Beleidsregel ontheffing zorgplicht stedelijk afvalwater Noord-Holland 2013

In januari 2013 is de beleidsregel Ontheffing Zorgplicht Stedelijk Afvalwater aangepast:

- waterschappen leveren advies aan gemeenten. Gemeenten dienen dit advies in bij de provincie als ze om ontheffing vragen (art. 3). Het advies wordt meegewogen bij het al dan niet verlenen van een ontheffing;
- gemeenten bepalen zelf het doelmatigheidscriterium voor aanleg riolering. Dit motiveren zij in het VGRP.

2.4. Uitwerking Beleid beheer stedelijke watersystemen

Op basis van de vigerende wetgeving en de ambities van de 3 gemeenten worden de volgende beleidskeuzes in dit VGRP 2014-2016 of op basis van dit VGRP verder uitgewerkt:

- de zorgplicht afvalwater:
 - keuze en toelichting smalle of verbrede zorgplicht afvalwater;
- het toepassen van de voorkeursvolgorde;
- het uitwerken van de zorgplicht hemelwater;
- het uitwerken van de zorgplicht grondwater;
- het afstemmen taken en bevoegdheden door nauw samen te werken met het hoogheemraadschap en de regiogemeenten;
- wij gaan voldoen aan de revisieverwerkingstermijn van 30 dagen. Dit heeft als gevolg dat ons beheersysteem actueel is;
- het Denkstappenplan van het hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier en Stowa wordt geïmplementeerd.

2.5. Doelen

De gemeenten stellen zich tot doel om tot een doelmatige invulling van de zorgplichten voor afvalwater, hemelwater en grondwater te komen. Er worden 5 doelen onderscheiden die ten grondslag liggen aan de rioleringszorg:

1. duurzame bescherming volksgezondheid:
 - de aanleg en het beheer van voorzieningen voor de inzameling en het transport van afval- en hemelwater bewerkstelligen dat verontreinigd water uit de directe leefomgeving wordt verwijderd;
 - gehaltenes H₂S-gas in de buurt van rioleringsobjecten dienen geen gezondheidsrisico te vormen voor omwonenden;
2. voorkomen van wateroverlast en watertekorten:
 - ten gevolge van riolering. De riolering zorgt, daar waar nodig, voor de afwatering van de bebouwde omgeving en voorkomt overlast door naast het afvalwater van huishoudens en bedrijven, daar waar nodig, ook het hemelwater van pleinen, daken, wegen en dergelijke in te zamelen en af te voeren;
 - ten gevolge van grondwater;
 - dit geldt niet alleen nu maar ook in de toekomst, wanneer door klimaatverandering grotere systeembelastingen in de vorm van hevige buien kunnen optreden;
3. duurzame bescherming van natuur en milieu door het voorkomen van milieuschade:

- door de aanleg van riolering of individuele afvalwatersystemen (IBA) wordt de directe ongezuiverde lozing van water op bodem of oppervlaktewater voorkomen;
4. voorkomen van hinder door:
 - instabiliteit;
 - geur;
 - geluid;
 - slechte bereikbaarheid bij werkzaamheden;
 - verstoppingen huisaansluitingen door vervuiling hoofdriool;
 - keuzes inrichting openbare ruimte om wateroverlast te voorkomen;
 5. klantvriendelijke en kosteneffectieve organisatie.

Voor het bereiken van deze doelen werden tot dusver in het rioolbeheer 'inspanningsverplichtingen' gehanteerd. De gemeenten willen echter sterker sturen op concrete resultaten en daarvoor is een nieuwe methodiek in ontwikkeling. Het gaat om de zogenaamde DoFEMaMe 2.0 methodiek, waarbij bovenstaande doelen worden uitgewerkt in een tabel met functionele eisen, maatstaven en meetmethoden (DoFEMaMe). Deze tabel is opgenomen in bijlage IV.

3. (TOETSING) HUIDIGE SITUATIE

3.1. Inleiding

In dit hoofdstuk wordt op hoofdlijnen de huidige situatie beschreven van de stedelijke watersystemen in Alkmaar, Graft-De Rijk en Schermer, de wijze waarop de afgelopen planperiode het beheer is gevoerd en de resultaten van dat beheer. De evaluatie en de toetsing zijn in detail beschreven in bijlage III.

3.2. Beleid

De gemeenten Graft-De Rijk en Schermer hebben hun rioleringsbeleid vastgelegd in een GRP met een looptijd van 2008-2012, waarbij door de gemeenteraad de looptijd eenmalig is verlengd met een jaar om de periode tot het opstellen van dit VGRP te overbruggen. Het VGRP van Alkmaar heeft een looptijd van 2009-2013. Per 1 januari 2014 dient er daarom een nieuw VGRP te worden vastgesteld.

In 2012 is met gemeente en het hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier in het verband van de regio Noord Kennemerland-Noord een convenant ondertekend voor de samenwerking in de waterketen en tussen de gemeenten op het gebied van stedelijk waterbeheer.

3.3. Systemen

De 3 gemeenten beheren gezamenlijk ruim 600 km vrijval riolering en daarnaast nog circa 55 km persleiding. Deze laatste wordt met name in het buitengebied van de gemeente Alkmaar en in Graft-De Rijk en Schermer gebruikt voor de inzameling van afvalwater. De vrijvalsystemen bestaan voor circa 60 % uit gescheiden systemen (hemelwater en afvalwater in aparte leidingen) en 40 % gemengd. Dit laatste komt voornamelijk voor in de oude stadskern van Alkmaar. In een aantal gebieden zijn hemelwateraansluitingen van het gemengde riool verwijderd, het zogenaamde afkoppelen. Net als in nieuwbouwggebieden wordt het hemelwater daar op andere wijze afgevoerd. In de wijk De Hoef (Alkmaar) is voor het afvoeren van hemelwater een innovatieve techniek toegepast waarbij het hemelwater wordt geïnfiltreerd via de wegverharding.

Door de inspecties die de afgelopen jaren zijn uitgevoerd, is het inzicht in de kwaliteit van leidingen voldoende. Gemiddeld genomen zijn de leidingen van redelijke kwaliteit. Calamiteiten komen weinig voor. Wel is er bij de vervangingen in de gemeente Alkmaar de laatste jaren een achterstand ontstaan door de uitstel van de grote stadsrenovatie in Overdie.

Het functioneren van de riolering is in alle 3 gemeenten getoetst via modelberekeningen. De berekeningen laten een paar locaties zien waar water-op-sstraat optreedt, wat een indicatie kan zijn voor wateroverlast. In praktijk treedt er in de 3 gemeenten weinig overlast op vanuit de riolering. Naast de theoretische toetsing met behulp van modellen wordt in Alkmaar en in Schermer ook gemeten aan de stelsels om inzicht te krijgen in het werkelijk functioneren.

Op het gebied van emissies voldoet alleen Alkmaar nog niet aan de basisinspanning. Omdat het waterkwaliteitsbeleid nu op andere wijze wordt ingevuld, leidt dit vooralsnog niet tot extra inspanningen.

3.4. Organisatie en informatie

De organisatie van de 3 gemeenten is te klein ten opzichte van het gewenste niveau. Geconstateerd wordt dat in Alkmaar de laatste jaren structureel 2 fte uit de formele organisatieomvang niet zijn benut. Voor een deel is dit met externe inhuur op projectbasis onderhouden.

De (technische) informatiesystemen zijn goed gevuld, al blijkt de revisieverwerking een groot zorgpunt te zijn. Dit betekent dat de actualiteit van de informatie tekort schiet. De 3 gemeenten gebruiken verschillende informatiesystemen voor het beheer van leidingen, gemalen en andere constructies. Voor de planperiode is het omzetten naar 1 systeem een zeer belangrijke opdracht.

Een onderdeel waarop verbetering noodzakelijk is, is de informatieverstrekking aan het bestuur in combinatie met de aansturing van projecten. Voortgang in uitvoering en financiële administratie moeten beter op elkaar worden afgestemd. Hiervoor wordt een workflowsysteem geïntroduceerd.

3.5. Grondwater

De grondwatersituatie is over de 3 gemeenten tamelijk divers door de ligging en de grondslag. Graft-De Rijk en Schermer zijn polders met overwegend kleigrond waar de grondwaterstanden hoog liggen ten opzichte van het maaiveld en voornamelijk worden bepaald door het peil van het oppervlaktewater. Ingrijpen in de grondwaterstand is eigenlijk alleen maar mogelijk door het aanpassen van het oppervlaktewaterpeil. Dit gebeurt in de praktijk niet. De inwoners zijn gewend aan natte kruipruimtes. Alkmaar daarentegen kent zeker in de oude kern een heel andere bodemsituatie waardoor de grondwaterstand lokaal door zeer veel factoren kan worden beïnvloed. Indien nodig treft de gemeente maatregelen zodat structureel nadelige gevolgen van de grondwaterstand in het openbare gebied voorkomen worden en particulieren mogelijkheden krijgen om hun problemen op te lossen.

Het grondwaterbeleid van de gemeente Alkmaar was op hoofdlijnen het volgende:

- het verminderen van bestaande knelpunten;
- het benutten van de kansen op het gebied van afkoppelen en infiltreren;
- problemen voorkomen in nieuwe gebieden en herontwikkelingsgebieden;
- duidelijkheid over taken en verantwoordelijkheden;
- heldere communicatie en informatieverstrekking naar de burgers.

3.6. Financiën

Exploitatiekosten

Bij de jaarlijkse exploitatiekosten kende de gemeente Alkmaar de laatste jaren een forse overschrijding ten opzichte van de prognose doordat in het VGRP geen rekening is gehouden met een bijdrage aan het straatvegen vanuit het product riolering. Ook de onderhoudspost riolen en gemalen valt stelselmatig hoger uit dan geraamd.

De exploitatiekosten van de gemeente Graft-De Rijk lopen vrijwel gelijk met de prognose uit het GRP. Er zijn kleine jaarlijkse verschillen maar over de planperiode is dit te verwaarlozen.

In Schermer zijn de jaarlijkse verschillen tussen planning in het GRP en realisatie groter, maar ook daar is het uiteindelijk resultaat over de planperiode een beperkte overschrijding.

Investerings

In Alkmaar zijn de investeringen in de afgelopen jaren flink achtergebleven bij de prognose (€ 13 miljoen vs. € 21,5 miljoen) wat leidt tot minder kapitaallasten. Omdat de raming hiervan niet is opgenomen in het VGRP, kan er wat dat betreft geen vergelijking worden gemaakt.

De investeringen in Graft-De Rijk zijn vrijwel volgens plan verlopen waardoor de kapitaallasten in realisatie nagenoeg overeenkomen met de geplande.

Voor de gemeente Schermer geldt dat de investeringen achter zijn gebleven bij de geplande hoeveelheid, waardoor de kapitaallasten ver achter blijven bij de geplande hoeveelheden.

Heffing

Alle 3 gemeenten bekostigen hun zorgplichten vanuit een rioolheffing, al verschillen grondslag en hoogte sterk. In tabel 3.1 zijn de heffingen in 2013 weergegeven.

Tabel 3.1. Rioolheffing in 2013

	Alkmaar	Graft-De Rijk	Schermer
heffing	€ 113,20	€ 212,55	€ 252,50
type	aansluitheffing	afvoerheffing	aansluitheffing

Voorziening c.q. reserve

De resultaten op het product riolering worden toegevoegd aan of komen ten laste van de reserve of voorziening. In tabel 3.2 is de prognose voor eind 2013 opgenomen.

Tabel 3.2. Reserves en voorzieningen: prognose per 31 december 2013 (in €)

	Alkmaar	Graft-De Rijk	Schermer
stand reserve/voorziening	3.108.748	157.424	476.133
stand voorziening	-	32.012	-

Afschrijvingstermijnen

De afschrijvingstermijnen zowel technisch als financieel voor de onderdelen van de watersystemen verschillen sterk tussen de gemeenten (zie tabel III.19 in de bijlage). Deels is hiervoor een technisch logische oorzaak zoals het verschil in grondslag waardoor leidingen sneller kunnen verzakken. Gebiedsgedifferentieerde afschrijvingstermijnen zijn wenselijk in een gemeente die zo divers is als de nieuwe fusiegemeente. Nader onderzoek hiernaar is noodzakelijk.

4. OPGAVE VOOR DE PLANPERIODE - STRATEGIE

4.1. Inleiding

In hoofdstuk 2 zijn de doelstellingen van het VGRP beschreven met de bijbehorende functionele eisen en maatstaven. Om de doelstelling van het VGRP te bereiken, is een strategie nodig. Deze strategie is gebaseerd op de toetsing van de huidige situatie aan de doelstellingen (zie hoofdstuk 3). Daarnaast zijn er de gebruikelijke beheertaken die uitgevoerd moeten worden om de riolering gedurende de planperiode op voldoende kwalitatief niveau te houden.

Thema's

De doelen uit hoofdstuk 2 worden ingevuld op basis van de strategie. De strategie is opgebouwd rondom een aantal thema's. In tabel 4.1 zijn de relaties tussen thema's en doelen opgenomen. De strategie is opgebouwd rond de volgende thema's:

1. inzamelen van (afval)water;
2. beperken wateroverlast:
 - hemelwater;
 - grondwater;
3. beperken vuilemissie naar:
 - bodem en oppervlaktewater;
 - voor bestaand gebied en voor nieuwbouw;
4. doelgericht beheer:
 - operationeel beheer;
 - monitoring;
 - klachtenafhandeling;
 - vervanging;
 - afschrijvingstermijnen;
5. doelmatig beheer - rioolheffing/kostendekking in relatie tot prestaties;
6. organisatie;
7. samenwerking;
8. communicatie en dienstverlening;
9. energie en grondstoffen;
10. onderzoeksactiviteiten.

Tabel 4.1. Koppeling hoofddoelen en belangrijkste thema's

doel	thema's
1. Duurzame bescherming volksgezondheid	- inzamelen van afvalwater - samenwerking - doelgericht beheer
2. Voorkomen van wateroverlast	- beperken wateroverlast - doelgericht beheer
3. Duurzame bescherming van natuur en milieu	- beperken vuilemissie naar bodem en oppervlaktewater - grondstoffen - samenwerking
4. Voorkomen van hinder	- doelgericht beheer - samenwerking
5. Klantvriendelijke en kosteneffectieve organisatie	- doelmatig beheer - rioolheffing/kostendekking - organisatie - samenwerking - communicatie en dienstverlening

4.2. Inzamelen van Afvalwater

Volksgezondheid is de belangrijkste reden voor het aanleggen van de riolering. Door het inzamelen en transporteren van afvalwater, wordt contact met rioolwater zo veel mogelijk voorkomen. Het niet inzamelen en transporteren, vergroot de kans op contact met afvalwater en daardoor met ziektekiemen.

Buitengebied

Voor nieuwe lozingen kiest de gemeente voor de smalle zorgplicht. Dit houdt in, dat de gemeente besluit of riolering wordt aangelegd. Indien aanleg van riolering niet doelmatig is, vraagt de gemeente ontheffing aan voor de lozing bij de provincie. Voor bewoners betekent dit, dat zijzelf de behandeling van het afvalwater zullen moeten regelen, bijvoorbeeld met een IBA of een verbeterde septic tank.

Voor bestaande lozingen, waarvan de ontheffing afloopt, vindt een hernieuwde afweging plaats. Hierbij is de voorkeursvolgorde uit de Wet Milieubeheer leidend. Als het nodig is vraagt de gemeente opnieuw ontheffing aan voor onbepaalde duur.

Het beheer en onderhoud van de mini-gemalen heeft speciale aandacht. De mini-gemalen functioneren goed, maar bevinden zich vaak op het erf van particulieren wat het beheer bemoeilijkt.

Woonboten

In Alkmaar en Graft-De Rijk is een aantal woonboten niet aangesloten op de riolering. Het wel of niet aansluiten van woonboten betreft een afweging tussen volksgezondheid en aanlegkosten (doelmatigheid). In de planperiode wordt nogmaals bepaald of het aansluiten van een beperkt aantal panden en woonschepen doelmatig is.

Nieuwbouw

Alle nieuwbouw wordt ofwel op kosten van de eigenaar aangesloten op de riolering, of de kosten voor de aansluiting op de riolering worden verwerkt in de grondexploitatie. Afvalwater dient bij (grootschalige) verbouwing en nieuwbouw gescheiden van het hemelwater door de perceeleigenaar te worden aangeboden (volgens het Bouwbesluit). Dit moet altijd bij (ver)nieuwbouw.

4.3. Beperken wateroverlast

Dit thema bestaat uit 2 onderdelen, namelijk het omgaan met hemelwater en de aanpak van grondwater.

4.3.1. Omgaan met hemelwater

Gemengde stelsels en hemelwaterstelsels worden ontworpen op een bepaalde bui. Bij buien die heviger zijn dan de ontwerp-bui, kan er water-op-sstraat optreden en dit kan leiden tot wateroverlast vanuit de riolering. De afvoer- en bergingscapaciteit van de riolering zijn in dat geval niet meer voldoende, met als gevolg dat er water-op-sstraat optreedt.

Ontwerp/toetsnorm

De huidige ontwerp-norm voor rioolstelsels is T=2 jaar (bui 08 uit de Leidraad Riolering). Dit betekent dat het rioolstelsel theoretisch een regenbui die gemiddeld eenmaal per 2 jaar voorkomt, moet kunnen verwerken zonder overlast te veroorzaken. De overlast wordt hier gedefinieerd als water-op-sstraat. Bij de toetsbui mag er geen water-op-sstraat worden berekend.

Voor bestaand gebied en riolering blijft de norm $T=2$ vooralsnog gehandhaafd. Om op de langere termijn ook klimaatbestendig te zijn, worden in de eerste plaats de inrichting en het ontwerp van het maaiveld aangepast. De ontwerp-randvoorwaarde is dat water-op-sstraat niet direct schade (wateroverlast) tot gevolg heeft. Daarnaast wordt de ontwerpnorm voor nieuwe rioolstelsels verhoogd naar $T=5$ (bui 09).

Relatie waterketen-watersysteem

Het hydraulisch functioneren van riolen (zowel gemengde als regenwaterriolen) wordt sterk beïnvloed door de waterstand van het oppervlaktewater waarop wordt overgestort of geloosd. Modelberekeningen voor een basisrioleringsplan worden aangevuld met een indicatieve toetsing van het oppervlaktewatersysteem. Als blijkt dat hierdoor een knelpunt kan ontstaan, wordt een gecombineerde oppervlaktewater-rioleringsmodelstudie uitgevoerd.

Maatregelen baseren op beheer, modellen en waarnemingen

In bestaande gebieden wordt naast de theoretische modelberekening ook expliciet naar metingen gekeken voordat er maatregelen getroffen worden. Concreet betekent dit dat voor maatregelen uitgevoerd gaan worden, het beheer, het model en de metingen geraadpleegd worden om te beoordelen of maatregelen zoals verbeteringen noodzakelijk en zinvol zijn. Hierbij zijn de waarnemingen uit het veld van belang evenals de klachten en meldingen (K&M) van de burger. Vooralsnog heeft de gemeente geen goed systeem om van de historische klachten en meldingen informatie over het functioneren te maken.

Inrichting bovengrondse infrastructuur

Of berekende water-op-sstraat ook in de werkelijkheid zal leiden tot overlast, hangt sterk samen met de inrichting op maaiveldniveau. Om wateroverlast in relatie tot maaiveld te toetsen wordt een extreme neerslag analyse uitgevoerd. Op basis van de algemene hoogtekartaar 2 (AHN2) die wordt gemaakt op basis van ingevlogen hoogtemetingen, wordt door middel van GIS (geo-informatie systeem) in beeld gebracht hoe het water-over-sstraat stroomt en waar het zich verzamelt. Een dergelijke stroombaan- en inundatiekaart geeft samen met de rioleringsberekening een goed beeld van de knelpunten in het maaiveldontwerp en het stelsel.

Gebiedsinrichtingsplannen worden door de rioolbeheerders getoetst op mogelijk overlast, kansen en waar nodig van advies voorzien om de overlast te voorkomen. In het verlengde hiervan worden ook groenbeheerplannen en dergelijke getoetst op hun mogelijke interactie met de riolering. In de planperiode zal een standaard programma van eisen voor de stedelijk watersystemen worden vastgesteld, waarin de inzet bij RO-plannen wordt vastgelegd. Door deze in overleg met RO te ontwikkelen, wordt aan de voorkant van het proces beheerd en wordt bewustzijn gecreëerd hoe (versnipperde) maaiveldaanpassingen kunnen leiden tot problemen/knelpunten elders in de stad.

Klimaatverandering

De fusiegemeente wil graag 'aan de voorkant' beheren. Dit betekent dat alle plannen voor herinrichting en stedelijk vernieuwing en/of uitbreiding getoetst worden aan hun klimaatbestendigheid. Hierbij wordt ook samen met het hoogheemraadschap en de afdeling ruimtelijke ordening via het reguliere watertoetsoverleg afspraken gemaakt. Veelal betekent dit, dat er bij het ontwerp vanuit gegaan moet worden dat hemelwater zoveel mogelijk zichtbaar en zonder tussenkomst van een rioolstelsel direct of via infiltratie naar de ondergrond wordt afgevoerd naar het oppervlaktewatersysteem.

Voorkeursvolgorde

De fusiegemeente onderschrijft de voorkeursvolgorde vastgelegd in de Wet milieubeheer artikel 10.29a (zie paragraaf 2.3) en wil de volgorde 'vasthouden, bergen en afvoeren' han-

teren, zoals vastgelegd in de Beleidsnota Waterbeheer 21^e eeuw. Het afstromend hemelwater van het openbare gebied wordt door de gemeente ingezameld. Op locaties waar gemengde riolering aanwezig is, wordt het hemelwater samen met het afvalwater ingezameld. Bij nieuwbouw of ingrijpende verbouwing op deze locaties dient de particulier het afvalwater gescheiden aan te leveren. In nieuwbouwwijken wordt ook het afstromend hemelwater van het openbare gebied gescheiden ingezameld en afgevoerd.

De particulier heeft bij nieuwbouw de verantwoordelijkheid voor de verwerking van het hemelwater, tenzij dit om praktische redenen niet mogelijk is. Hierbij moet gedacht worden aan situaties waarin infiltratie niet mogelijk is vanwege de eigenschappen van de ondergrond en wanneer het perceel niet grenst aan oppervlaktewater. In deze situaties treedt gemeentelijke zorgplicht in werking en is de gemeente verantwoordelijk voor de ontvangst en verwerking van het hemelwater. Het hemelwater wordt in dat geval gescheiden van het afvalwater ingezameld.

Afkoppelen

De gemeente koppelt alleen verhard oppervlak in bestaande gemengde of verbeterd gescheiden gebieden af als dit doelmatig is. Doelen die het afkoppelen van verhard oppervlak kan dienen zijn:

- oplossen hydraulische problemen (water-op-sstraat);
- verminderen emissies naar oppervlaktewater (uitgaande van geen foutaansluitingen bij gescheiden stelsels);
- oplossen knelpunten in het transportsysteem;
- kansen voor terugwinnen van grondstoffen op de awzi;
- meer klimaatbestendig ontwerpen.

4.3.2. Omgaan met grondwater

Het grondwaterbeleid van de gemeente Alkmaar wordt op hoofdlijnen voortgezet. Dit betekent:

- het verminderen van bestaande knelpunten;
- het benutten van de kansen op het gebied van afkoppelen en infiltreren;
- problemen voorkomen in nieuwe gebieden en herontwikkelingsgebieden;
- duidelijkheid over taken en verantwoordelijkheden;
- heldere communicatie en informatieverstrekking naar de burgers.

Taken en verantwoordelijkheden

De gemeente analyseert grondwaterproblemen en zet zich in om deze indien mogelijk op te lossen. Bij grondwaterover- of onderlast wordt een onderzoek uitgevoerd. Indien noodzakelijk, wordt het bestaande grondwatermeetnet uitgebreid.

De gemeente draagt daarbij de zorg voor het voorkomen van structureel nadelige gevolgen van de grondwaterstand in het openbare gebied.

De particulier draagt verantwoordelijkheid voor de maatregelen voor het inzamelen en verwerken van grondwater op eigen terrein, tenzij dit (vanwege grondslag) niet mogelijk is. Daarnaast zorgt de particulier er voor dat zijn pand voldoet aan de eisen uit het Bouwbesluit. Het Bouwbesluit maakt in een aantal gevallen onderscheid in voorschriften voor nieuwbouw en voor bestaande bouw. Bij verbouwingen moet in principe en voor zover mogelijk voldaan worden aan de nieuwbouweisen van het Bouwbesluit. Voor nieuwbouw zijn er eisen vastgelegd in het Bouwbesluit over het doordringen van lucht vanuit de kruipruimte en het waterdicht zijn van kelders/kruipruimte. Voor bestaande bouw is deze eis niet vastgelegd.

Door de wederzijdse beïnvloeding van het oppervlaktewater met het grondwater is afstemming met het hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, dat verantwoordelijk is voor het vaststellen en handhaven van het peilbesluit in de regionale oppervlaktewateren, cruciaal.

Gebiedsgericht beleid

Voor de nieuwe gemeente zal gebiedsgericht beleid worden opgesteld, omdat geohydrologische situatie in het beheergebied sterk verschilt. Aandachtspunt in met name Schermer en Graft-De Rijk is het droogvallen van paalkoppen van funderingen. Houten palen kunnen als gevolg van droogval gaan rotten, waardoor de fundering wordt aangetast. Ook voor funderingen op 'staal' kunnen worden aangetast door een lage grondwaterstand. Oudere riolering kan in verloop der tijd drainerend gaan werken als gevolg van verplaatsingen. De grondwaterstand kan hierdoor dalen, waardoor de paalkoppen boven water komen te staan.

Nieuwbouw

In nieuwbouwgebieden wordt getracht de bodem niet te ontwateren door de aanleg van drainage of bouw bronbemaling. Overlast door te hoge grondwaterstanden wordt voorkomen door ontwateringseisen op te leggen aan de ontwikkelaar.

Gewenste grondwaterstanden

Doordat de bodem en hydrologie van de nieuwe gemeente sterk verschilt per locatie is het niet mogelijk om 1 gewenste grondwaterstand te noemen. De grondwaterstand is altijd afhankelijk van een grote hoeveelheid factoren als:

- hoogteligging maaiveld;
- hoeveelheid neerslag die infiltreert in de bodem;
- drooglegging (verschil oppervlaktewaterpeil en maaiveldhoogte);
- wijze van bouwrijp maken van de bebouwde locatie;
- afstand tot het oppervlaktewater;
- aanwezigheid van kademuren die de grondwaterstroming belemmeren;
- ondergrondse infrastructuur die de grondwaterstroming belemmert, zoals kelders;
- aanwezigheid lekke rioolbuizen;
- aanwezigheid drainage.

De fusiegemeente neemt naar aanleiding van klachten over wateroverlast (of wateronderlast) het initiatief om de oorzaak van de overlast te onderzoeken. Hierbij wordt eerst gekeken wat de gewenste grondwaterstand zou moeten zijn voor het betreffende gebied. Afhankelijk van de oorzaak wordt verdere actie ondernomen door de gemeente. Voor Alkmaar is meer informatie te vinden in de Grondwaternota Alkmaar.

4.4. Beperken emissie oppervlaktewater en grondwater

4.4.1. Bestaand gebied

Conform de afspraken die bij het RAB zijn gemaakt, wordt het Denkstappenplan toegepast voor de resultaatgerichte benadering bij het toetsen van overstorten in relatie tot het oppervlaktewater. Om het Denkstappenplan toe te passen, moet van grof naar fijn en gebiedsspecifiek gewerkt worden. De gemeente Alkmaar heeft in 2002 met het hoogheemraadschap een Waterplan opgesteld. In de planperiode gaat de fusiegemeente met het hoogheemraadschap na in hoeverre en wanneer het waterplan geactualiseerd kan worden.

Het ontwerp van alle overstorten wordt geanalyseerd. Er wordt een overzicht gemaakt van de overstorten waarvan de kwaliteit van het overstortende water een slechtere kwaliteit

heeft als gevolg van ontwerpkeuzes (locatie ten opzichte van persleiding, aansluiting op riool, etc.). Voor deze overstorten wordt een plan opgesteld om de situatie te verbeteren.

Maatregelen worden getroffen indien een overstort een knelpunt vormt voor het ontvangende water, en de nog door middel van het Denkstappenplan te bepalen ambities niet behaald worden.

4.4.2. Nieuwbouw

In nieuwbouwgebieden worden alle daken en wegen afgekoppeld. Het afvalwater wordt via DWA-stelsels verzameld en afgevoerd. Hemelwater wordt lokaal benut door infiltratie in de bodem of wordt afgevoerd naar het oppervlaktewater indien nodig via een voorziening. Bij lozing van hemelwater op oppervlaktewater of in de bodem worden geen nieuwe vervuiliingsbronnen geïntroduceerd.

4.5. Doelgericht beheer

4.5.1. Operationeel beheer

Om het riool effectief te beheren en te vervangen moet aan de basisvoorwaarden worden voldaan. De gemeente moet:

- weten wat wordt beheerd;
- weten wat de onderhoudstoestand is;
- weten hoe het systeem functioneert;
- grip hebben op workflow van A tot Z (van melding tot maatregel).

Alkmaar, Graft-De Rijk en Schermer hebben ieder hun eigen gegevensbeheer. Al de gegevens van riolering en bijbehorende voorzieningen in de fusiegemeente worden verzameld in 1 beheerprogramma. Ook wordt het gegevensbeheer bijgewerkt en bijgehouden, zodat de gemeente beschikt over een actueel beheerbestand. Dit betreft het verwerken van revisiegegevens en het invullen van ontbrekende gegevens.

Om het beheerbestand actueel te houden en om te voldoen aan de regels van de WION, moeten de revisie tekeningen binnen 1 maand na oplevering verwerkt worden.

De noodzakelijke professionalisering van het beheer zorgt voor de behoefte aan een systeem om meer grip te hebben op de workflow. Van planvorming en/of klachten en meldingen tot uitvoer van (herstel)werkzaamheden, dienen de werkzaamheden te worden gekoppeld aan het workflow-systeem. Dit resulteert in een efficiëntere werkwijze, heldere periodieke MT-rapportages en, door het opslaan van historie, beter inzicht in het functioneren van systemen. Het is wenselijk het workflow-systeem ingericht te hebben voor de samenvoeging van de 3 gemeenten.

4.5.2. Monitoring

Riolering

Alkmaar en Schermer beschikken over een meetnet in de riolering. Op basis van meetresultaten (debieten, waterstanden en neerslag) kunnen de rioolmodellen gekalibreerd en gevalideerd worden. In Graft-De Rijk wordt nog niet gemeten in de riolering. De procesgegevens worden in het kader van RAB gedeeld met het hoogheemraadschap. Voor het gehele beheergebied van de gemeente zal worden onderzocht of uitvoering van een meetplan noodzakelijk is.

Centrale posten

De verschillende communicatieposten voor gemalen zoals die nu door de 3 fusiegemeenten zijn ingericht, worden omgezet naar 1 gebiedsdekkende hoofdpst van waaruit de werking van gemalen wordt gecontroleerd en geregistreerd.

Grondwater

Het gebiedsdekkende grondwatermeetnet van Alkmaar wordt waar nodig en doelmatig uitgebreid naar delen van de oude gemeenten Schermer en Graft-De Rijp, een en ander in nauw overleg met het hoogheemraadschap.

4.5.3. Onderhoud

Een aantal onderhoudsactiviteiten wordt op dit moment cyclisch uitgevoerd. De onderhoudsfrequentie verschilt per gemeente. Uit onderzoek zal moeten blijken waar gebiedsspecifieke eisen een verhoging of verlaging van de frequentie noodzakelijk of mogelijk maken. Om dit goed te kunnen bepalen moet inzichtelijk zijn wat de knelpunten (zinkers, zakken, etc.) in de stelsels zijn en wat de risico's zijn bij verkeerd functioneren. Daarmee wordt ook het dagelijks onderhoud risicogestuurd uitgevoerd

4.5.4. Klachtenafhandeling

Klachten van burgers en bedrijven worden door de gemeente behandeld en zo snel mogelijk verholpen. Voor klachten over afvalwater, wateroverlast of grondwater voert de gemeente onderzoek uit naar de oorzaak en wordt de burger op de hoogte gesteld van de voortgang, verantwoordelijkheid en mogelijke aanpak.

4.5.5. Vervanging

Op basis van de verwachte levensduur zal er een vervangingspiek optreden tussen 2025 en 2035, het zogenaamde Alkmaar-Noord effect. Riolering, die nog in goede toestand verkeert, hoeft echter niet vervangen te worden. Op basis van leeftijd, meldingen, metingen, berekeningen en inspectieresultaten wordt beoordeeld of strengen vervangen moeten worden. In deze planperiode beperken wij onze interventies tot:

- uitvoering van het strikt noodzakelijke;
- onderzoek naar toekomst/ inspectie.

Wel geven wij in dit VGRP aan welke de verwachtingen er zijn over het noodzakelijke investeringsverloop op de langere termijn.

Tijdens de planperiode worden geen verbeteringsmaatregelen of grootschalige rioolvervangingen anders dan geplande en noodzakelijke maatregelen uitgevoerd. Om riolering niet alleen op basis van leeftijd te vervangen, maar ook op basis van kwaliteit en risico, (kans x gevolg) wordt een gebiedsgerichte risicoanalyse uitgevoerd. Op basis van gebruik (hoofdweg, uitrijdroute hulpdienst, wijkweg) en bodemtype wordt het risico bepaald van het falen van de constructie op het gebruik bovengronds. Dit wordt afgestemd met de afdeling wegbeheer.

Een aantal rioolvervangingenprojecten is de afgelopen jaren uitgesteld, maar zal de komende jaren alsnog worden uitgevoerd. Om te voorkomen dat teveel projecten uitgevoerd gaan worden, zal worden geschoven met projecten naar een gelijkmatige spreiding van uitvoering.

Drukriolering

In Schermer en Graft-De Rijk is voornamelijk tussen 1980 en 1990 drukriolering aangelegd. Dit type riolering ligt met name in de oude dorpskernen, omdat daar weinig ruimte in de ondergrond is. Bij een technische levensduur van 45 jaar zal vanaf 2025 de vervanging van de drukriolering aanvangen. Dit vergt een grote inspanning en het betreft grote investeringen. In de planperiode wordt een onderzoek uitgevoerd naar alternatieven voor drukriolering in het buitengebied.

4.5.6. Afschrijvingstermijnen

De 3 gemeenten hebben hun eigen afschrijvingstermijnen voor de verschillende onderdelen van het stedelijk watersysteem (zie tabel III.19 in de bijlage). Voor het bij dit VGRP behorende kostendekkingsplan is deze situatie ongewijzigd gelaten. In de planperiode worden de afschrijvingstermijnen geharmoniseerd.

4.6. Doelmatig beheer - riolheffing/kostendekking

Rioolheffing

De 3 bestaande gemeenten hebben verschillende systematieken van heffing en ook een sterk verschillende riolheffing. Voor 2014 wordt het beleid van 2013 voortgezet. Dit betekent dat in de 3 gemeenten de bestaande heffingen en met heffingssystematieken van kracht blijven.

In 2015 wordt in de nieuwe fusiegemeente 1 riolheffing bepaald volgens het model en de hoogte van de heffing van Alkmaar. Vanuit deze riolheffing worden de kosten van de 3 watertaken (afvalwater, hemelwater en grondwater) gefinancierd. De heffing wordt geheven op basis van percelen. In de planperiode wordt een onderzoek uitgevoerd naar andere grondslagen voor de heffing.

Afschrijving van investeringen

Op dit moment worden de investeringen die door de 3 gemeenten in de afvalwaterketen worden gedaan geactiveerd. Voortzetting van dit beleid zal leiden tot zeer hoge kapitaallasten in de toekomst. In 2040 zullen de kapitaallasten circa 80 % van de jaarlijkse uitgaven zijn. Ook zal hierdoor de riolheffing zeer sterk stijgen. Als de fusiegemeente besluit om op korte termijn zoveel als mogelijk over te gaan op directe afschrijving, dan zal de stijging van de heffing op de langere termijn beperkt blijven, ten koste van een snellere stijging in het komend decennium.

Als deze beleidswijziging wordt doorgevoerd, zal ook worden voldaan aan de eisen die in de Wet houdbare overheidsfinanciën aan de gemeente worden gesteld.

Egalisatiereserve en voorziening

De bestaande reserves en voorzieningen van de 3 gemeenten worden per 1 januari 2015 samengevoegd tot een nieuwe reserve. Deze reserve zal het karakter krijgen van een voorziening voor vervangingen, zodat riolheffing volledig beschikbaar blijft voor het beheer van het stedelijke watersysteem.

Administratie

De kostenposten en inkomsten in het VGRP, de administratie en de begroting worden op elkaar afgestemd. Door een betere beheersing van de workflow in combinatie met het stroomlijnen van de rapportages, in het kader van de planning & controlcyclus, kan er beter gestuurd worden en wordt de rapportage over het gevoerde beleid en de uitgevoerde

werkzaamheden transparanter. Dit zal bij het opstellen van het volgende VGRP moeten leiden tot veel minder inspanning bij de evaluatie.

De opzet van exploitatiekosten, die is opgebouwd in het kader van dit VGRP, wordt ook in de administraties verwerkt. Dit betekent een wijziging van de inrichting van alle 3 administraties (zie ook bijlage VI).

4.7. Organisatie

In de evaluaties is geconstateerd dat de bestaande organisaties te klein zijn om alle taken op het gebied van het stedelijk waterbeheer adequaat uit te voeren. Hierdoor worden projecten vertraagd, is er te weinig zicht op de doelmatigheid van activiteiten en kan zelfs maar beperkt invulling worden gegeven aan de regierol. Geconstateerd wordt, dat hierdoor ook de nieuwe organisatie zeer kwetsbaar is. Daarom is ten behoeve van de uitwerking in de middelenparagraaf een analyse van de benodigde organisatie gemaakt, waarin specifiek is gekeken naar competenties voor regie en beheer meer dan naar fte's. Voor de uitwerking hiervan wordt verwezen naar hoofdstuk 5.

4.8. Samenwerking

De samenwerking met gemeenten en het hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier in de regio Noord Kennemerland-Noord is vastgelegd in het Convenant Regionale Samenwerking Afvalwaterketen Noord Kennemerland-Noord. In 2013/2014 wordt het convenant geactualiseerd en uitgebreid met het Regionaal (Afval)waterketenbeleid.

Naast samenwerking in de regio, wordt er ook samengewerkt met andere afdelingen binnen de gemeente. Bij rioolvervangingsprojecten worden werkzaamheden afgestemd met andere afdelingen om kosten te besparen en hinder voor omwonenden zoveel mogelijk te beperken.

4.9. Communicatie en dienstverlening

In de praktijk van het rioleringsbeheer is communicatie met burgers van zeer groot belang. Wij kunnen daarbij heel verschillende situaties onderscheiden, zoals:

- de aanleg of renovatie van riolering of IBA in het buitengebied;
- het uitvoeren van een afkoppel project;
- de vervanging van bestaande riolering;
- het stimuleren van gewenst gedrag ('geen vet in het riool');
- het afhandelen van klachten na wateroverlast, etc.

Het type communicatie dat bij ieder van deze situaties hoort verschilt sterk. De inzet van communicatiedeskundigen bij de opzet van een communicatieplan is noodzakelijk om tot een goed plan te komen. Naast het opstellen van een plan gaan de 3 gemeenten zo spoedig mogelijk over tot de inrichting van een waterloket, waar alle vragen betreffende riolering en waterketen, maar ook grondwater en watersystemen kunnen worden geplaatst. Het waterloket is vervolgens procesverantwoordelijk voor het beantwoorden van de vragen.

4.10. Energie en grondstoffen

In het kader van het RAB wordt gezamenlijk met de andere regiogemeenten en het hoogheemraadschap onderzocht wat de mogelijkheden zijn voor het terugwinnen van energie en grondstoffen uit de afvalwaterketen. Ook onderzoeken naar de inzet van nieuwe sanitatie worden hiertoe gerekend.

In de planperiode zullen geen grote projecten op dit vlak worden gestart, maar het onderzoek kan leiden tot een projectvoorstel bij het opstellen van het volgende VGRP.

4.11. Samenvatting onderzoeksactiviteiten in de planperiode 2014-2016

De opgave voor de komende (plan)periode betreft:

- beheer op orde (**B**);
 - uitvoering, planning en control;
 - revisie;
 - communicatie;
- functioneren stelsel op orde (**FS**);
- financiën op orde (**F**);
 - harmoniseren afschrijvingstermijnen;
 - naar 1 heffing(sgrondslag);
- samenwerking en ontwikkeling (**SO**).

Om de opgave in te vullen, moeten de komende jaren activiteiten zoals onderzoek worden uitgevoerd. In tabel 4.2 is een overzicht opgenomen van de activiteiten die in de periode 2014-2016 uitgevoerd moeten worden om het beheer en het beleid voor de fusiegemeente op elkaar af te stemmen en gestalte te geven voor de komende jaren. Ook is aangegeven welk deel van de opgave de activiteiten dienen.

1. Beheerbestand

Uit de beschrijving van de huidige situatie blijkt dat de meeste gegevens uit het beheerbestand afkomstig zijn. Gegevens worden gebruikt voor de opbouw van modellen, die vervolgens gebruikt worden om maatregelen te bepalen. Het beheerbestand is echter niet altijd volledig. Voor de planperiode 2014-2016 betekent dit, dat het beheerbestand moet worden aangevuld met de ontbrekende data en actueel moet worden gehouden. Ook moeten de 3 beheerbestanden van de gemeenten worden samengevoegd tot 1 beheerbestand.

2. Inrichten workflow systeem

Er is behoefte aan een systeem om meer grip te hebben op de workflow. Van planvorming en/of klachten en meldingen tot uitvoer van (herstel)werkzaamheden dienen de werkzaamheden te worden gekoppeld aan het workflow-systeem. Dit resulteert in een efficiëntere werkwijze, heldere periodieke MT-rapportages en, door opslaan van historie, beter inzicht in functioneren systeem.

3. Opstellen beleid en programma van eisen beheer

De fusiegemeente wil graag 'aan de voorkant' beheren. Dit betekent dat alle plannen voor herinrichting en stedelijk vernieuwing en/of uitbreiding getoetst worden en dat randvoorwaarden worden meegegeven voor de inrichting van systemen. De randvoorwaarden worden vastgesteld in de vorm van een standaard programma van eisen (pve).

4. Informatiesysteem inrichten op basis van de klachten en meldingen

Voor de overgang van theoretische toetsing naar beoordeling van het functioneren in de praktijk, is het noodzakelijk de beheergegevens aan te vullen met meetgegevens uit meet- en monitoringssystemen én uit het klachten en meldingenbestand. Voor dat laatste dient het informatiesysteem aangepast te worden.

5. Omzetten naar 1 beheersysteem

De 3 gemeenten hebben nu nog hun eigen (verschillende) beheersystemen. De gegevens hieruit worden overgezet naar 1 systeem dat zodanig wordt ingericht, dat het voldoet aan door de nieuwe organisatie te stellen eisen.

6. Waterloket en communicatieplan

Er zijn verschillende situaties en werkzaamheden waarbij de gemeente moet communiceren met burgers. Om tot de juiste communicatie te komen moet een communicatieplan worden opgesteld. Ook wordt een waterloket ingericht waar burgers met vragen over de (afval)waterketen terecht kunnen.

7. Gebiedsgerichte risicoanalyse

Om riolering niet alleen op basis van leeftijd te vervangen, maar ook op basis van kwaliteit en risico (kans x gevolg) wordt een gebiedsgerichte risicoanalyse uitgevoerd. Op basis van gebruik (hoofdweg, uitrijdroute hulpdienst, wijkweg) en bodemtype wordt het risico bepaald van het falen van de constructie op het gebruik bovengronds. Dit wordt afgestemd met de afdeling wegbeheer.

Tabel 4.2. Activiteiten en onderzoeken in de planperiode

	onderzoek	planning	budget in €	type
1.	omzetting naar 1 beheersysteem riolering en drainage	2014	100.000	B
2.	ontwikkelen en inrichten workflowsysteem	2014	25.000	B
3.	opstellen Beleid/ PvE om aan voorkant te beheren (pagina 16)	2014	10.000	B
4.	Informatiesysteem inrichten o.b.v. K&M (zie pagina 16)	2014	25.000	
5.	omzetten naar 1 beheersysteem (zie bijlage III.7 en paragraaf 4.5.1)	2014	25.000	B
6.	inrichten waterloket	2014	10.000	FS
7.	gebiedsspecifieke risicoanalyse falen riolering o.b.v. bodem en gebruik	2014	40.000	FS
8.	opstellen communicatieplan	2015	10.000	FS
9.	beheersysteem gemalen naar 1 systeem met 1 hoofdpost	2015	100.000	B
10.	alternatieven heffingsgrondslag	2015	20.000	F
11.	functioneren gemalen	2015	25.000	FS
12.	uitwerking gebiedsspecifiek grondwaterbeleid	2015	25.000	SO
13.	opstellen calamiteitenplan	2015	25.000	B
14.	grondwatermeetplan	2015	50.000	FS
15.	water-over-straat analyse (GIS)	2015	5.000	FS
16.	aanvullen en bijwerken beheersysteem	2014-2016	50.000	B
17.	aanpak drukriolering buitengebied	2014-2016	50.000	SO
18.	verbeteren inzicht functioneren systemen	2014-2016	75.000	FS
19.	watersysteemanalyses (Denkstappenplan)	2014-2016	50.000	FS
20.	doelmatigheid aansluiten percelen en woonboten	2014-2016	15.000	FS
21.	efficiëntie onderzoek samenwerking regiogemeenten NKN	2014	10.000	SO
22.	energie- en grondstoffenterugwinning	nader te bepalen (RAB)	p.m.	SO
23.	nieuwe sanitatie	nader te bepalen (RAB)	p.m.	SO
24.	optimaliseren DoFeMaMe 2.0/ NIBAS systematiek.	2014-2016	15.000	SO
25.	VGRP 2017 e.v.	2016	50.000	B
	totaal		810.000	

8. Opstellen communicatieplan

De nieuwe organisatie dient transparanter te communiceren over beleid en activiteiten. Hiervoor wordt een communicatieplan opgesteld.

9. Communicatiepost gemalen en telemetrie

Naast 3 beheerbestanden hebben de gemeente ook 3 hoofdposten voor gemalen. In de planperiode moeten de communicatieposten worden omgezet naar 1 gebiedsdekkende hoofdpost. Er is voor gekozen de configuratie van de communicatieposten van de gemeente Alkmaar aan te houden

10. Aanpassing heffing en heffingsgrondslag

De 3 gemeenten beschikken over een eigen rioolheffing en heffingsgrondslag. Vanaf 2015 zal 1 rioolheffing met 1 heffingsgrondslag voor de gehele fusiegemeente gelden. Daarvoor zijn verscheidene mogelijkheden met verschillende voor- en nadelen. In de planperiode worden de varianten onderzocht en wordt een advies opgesteld voor het bestuur.

11. Functioneren gemalen

Bij de toetsing van het feitelijk functioneren van afvalwatersystemen vervullen gemalen een belangrijke rol. Validatie en vervolgens analyse van de meetgegevens uit de telemetriesystemen dient te worden uitgevoerd.

12. Gebiedsspecifiek grondwaterbeleid

De fusiegemeente kent een zeer diverse grondslag en een diverse inrichting en gebruik van de bovengrond. Dit betekent dat de eisen aan grondwaterstanden over de gemeente sterk verschillen. Ook de mogelijkheden voor beïnvloeding zijn niet overal hetzelfde. Onderzoek wordt uitgevoerd naar harmonisatie van het beleid waarbij rekening wordt gehouden met de grote verscheidenheid aan eisen en mogelijkheden.

13. Calamiteitenplan

In de planperiode zal een calamiteitenplan worden opgesteld voor de riolering. Bij het opstellen van het plan wordt aansluiting gezocht bij het calamiteitenplan van het hoogheemraadschap en bij de rampenorganisatie binnen de gemeente en de veiligheidsregio.

14. Grondwater en meetplan

Alkmaar beschikt over een grondwaterbeleidsplan. Voor de fusiegemeente moet gebiedsspecifiek grondwaterbeleid worden opgesteld, waarin zowel grondwateroverlast- als onderlast wordt opgenomen. Waar nodig wordt het grondwatermeetnet van Alkmaar uitgebreid naar Graft-De Rijk en Schermer.

15. Water-over-sstraat analyses

In de bestaande modelstudies wordt vooral aandacht besteed aan het functioneren van de leidingstelsels. In praktijk ontstaat wateroverlast soms ook door afstroming over het maaiveld. Hiernaar wordt studie verricht.

16. Aanvullen en bijwerken beheersysteem

Bij de evaluatie is gebleken dat de bestaande beheersystemen niet volledig en actueel zijn. Een oorzaak daarvan is het traag verwerken van revisies, maar ook zijn in het verleden beheergegevens niet goed vastgelegd. Omdat de kwaliteit van de beheergegevens maatgevend zijn voor veel van de activiteiten, is het noodzakelijk de kwaliteit van de gegevens op peil te krijgen en te houden.

17. Drukriolering

In de buitengebieden is in periode 1980-1990 drukriolering aangelegd. Rond circa 2020 zal de drukriolering aan het eind van zijn levensduur gekomen zijn. Er moet een aanpak gekozen worden. De drukriolering kan vervangen worden, vervangen worden door vrijverval riolering of een andere aanpak.

18. Inzicht in het functioneren: van modellen naar meten

In de hydraulische berekeningen worden water-op-sstraat locaties berekend die in de praktijk niet worden ervaren. Het resultaat van berekeningen wordt beïnvloed door de kwaliteit en kwantiteit van de beheersystemen. In de praktijk kunnen ook knelpunten optreden die niet met modellen worden berekend. Om het functioneren van rioolssystemen goed in kaart te brengen, moeten informatie uit meldingen van water-op-sstraat, monitoring (praktijk) en berekeningen (theorie) worden gecombineerd.

Voor gebieden met een kleine drooglegging is het oppervlaktewaterbeheer cruciaal. Hoge oppervlaktewaterstanden beïnvloeden de werking van overstorten en daarmee het functioneren van rioolstelsels. Bij verkeerd functioneren kan het voorkomen dat schoon oppervlaktewater via stelsels en gemalen in de zuivering komt. De invloed van oppervlaktewaterstanden op het functioneren van rioolstelsels is in een aantal gebieden onvoldoende bekend. Voor de planperiode betekent dat in een aantal gebieden het systeem geoptimaliseerd kan worden, waardoor veel geld bespaard kan worden. Deze efficiëntieslag kan gemaakt worden zodra het werkelijk functioneren goed inzichtelijk is.

19. Vuilemissie/watersysteemanalyses

De normatieve benadering in de vorm van de basisinspanning voor het toetsen van gemengde rioolstelsels, is niet meer van toepassing. Graft-De Rijk en Schermer voldoen grotendeels aan de voormalige basisinspanning en Alkmaar voldoet niet aan de voormalige basisinspanning. De resultaatgerichte benadering wordt vorm gegeven door middel van het Denkstappenplan. In de planperiode moet invulling gegeven worden aan het Denkstappenplan.

20. Doelmatigheid aansluiten

In de planperiode zal onderzocht worden hoe met lozingen van woningen in het buitengebied en van woonschepen zal worden omgegaan. Op basis van de technische inventarisatie (zie punt 17) zal bepaald worden welke aanpak doelmatig is.

21. Efficiëntie onderzoek samenwerking regiogemeenten NKN

Met de regiopartijen in de regio Noord Kennemerland-Noord worden de nodige onderzoeken uitgevoerd. Een van de onderzoeken is gericht op de efficiëntie van de samenwerking. Voor de bijdrage van de fusiegemeente hierin is budget gereserveerd.

22. Energie- en grondstoffenterugwinning

Ook in regioverband wordt onderzoek uitgevoerd naar energie- en grondstoffenterugwinning uit afvalwater. De kosten hiervan en het tijdstip van uitvoeren zijn nog niet bekend.

23. Nieuwe sanitatie

Zie punt 22.

24. Optimaliseren DoFeMaMe 2.0/ NIBAS systematiek

In het kader van dit VGRP is gewerkt aan het opstellen van zo smart mogelijke indicatoren voor de bepaling van de kwaliteit van werken van de organisatie. Gebleken is, dat de bestaande informatiesystemen de beperking vormen voor het goed vastleggen van managementdoelen en KPI's en het toetsen in hoeverre hieraan is voldaan. In de planperiode wordt het onderzoek hiernaar uitgebreid in nauwe samenhang met de verbeteringen van de informatiesystemen.

25. VGRP 2017 e.v.

Aan het einde van de planperiode dient weer een nieuw VGRP opgesteld te worden.

Daarnaast zijn er nog enkele onderzoeken waar geen budget voor is opgenomen omdat zij volledig intern worden uitgevoerd.

5. MIDDELEN EN KOSTENDEKKING

5.1. Inleiding

Onze voornemens voor de planperiode leiden tot investeringen en exploitatie-uitgaven die dienen te worden gedekt uit de inkomsten van de rioolheffing. In paragraaf 4.6 is daar al het kader voor geschetst. In dit hoofdstuk wordt uitgewerkt wat de gevolgen zijn van de voornemens voor de planperiode in termen van personele en financiële middelen, met een doorkijk naar de middellange en lange termijn. Deze laatste zijn vooral bedoeld om inzicht te geven in de lange termijneffecten van keuzes zonder de pretentie te hebben nauwkeurig te voorspellen wat de rioolheffing zal zijn in 2040.

5.2. Organisatie

5.2.1. Taken

Voor het stedelijk waterbeheer worden doorgaans 5 hoofdtaken onderscheiden die moeten worden uitgevoerd, namelijk:

1. planvorming
Dit is het gehele proces rond het vastleggen van doelstellingen en voornemens. Belangrijkste planvormingswerkzaamheden zijn het opstellen van plannen (VGRP en andere beleidsplannen), het uitvoeren van in- en externe afstemming, het uitvoeren van onderzoeken bij uitbreidings- en reconstructieprogramma's en het opstellen van jaarprogramma's. Ook onderzoeken ten behoeve van beleidsontwikkeling horen bij de planvorming;
2. onderzoek
Onder onderzoek worden de activiteiten verstaan die horen bij het in beeld krijgen van de kwaliteit van systemen (inspecties, en dergelijke) en van het functioneren van systemen (herberekenen en meten en monitoren). Ook optimalisatiestudies worden hiertoe gerekend;
3. onderhoud
Bij deze activiteit gaat het om reiniging van systeemonderdelen en het uitvoeren van gemaalonderhoud, en dergelijke. Ook de dagelijkse reparatiewerkzaamheden vallen hieronder. De werkzaamheden worden vaak uitbesteed, maar de gemeentelijke organisatie dient wel de uitvoeringsplannen op te (laten) stellen, de uitvoering te bewaken en de administratieve afwikkeling te verzorgen;
4. maatregelen
De activiteiten die bij deze taak horen worden uitgevoerd ten behoeve van de aanleg en beheer van (investerings)maatregelen. Het gaat daarbij om het ontwerpen van voorzieningen, het afstemmen van de uitvoering, het laten uitvoeren, het begeleiden van de uitvoering en als laatste het verzorgen van de administratieve afwikkeling;
5. overig/facilitair
Tot deze laatste groep van activiteiten worden onder andere bestandsbeheer en revisieverwerking gerekend en het uitvoeren van klachtenanalyses.

Maar in de komende planperiode zal het beheer van het stedelijk watersysteem in de fusiegemeente afwijken van wat in Nederland gebruikelijk is. Dit wordt voor een deel veroorzaakt door de fusie; 3 gemeentelijke organisaties moeten in elkaar worden geschoven en voor 3 nogal verschillende systemen moet een gezamenlijke aanpak worden ontwikkeld.

Verder is in de evaluaties geconstateerd dat het inzicht in het functioneren en de kwaliteit van de stedelijke watersystemen nog onvoldoende is om een gedegen lange termijnvisie op te kunnen stellen. Ook het bestandsbeheer en de revisieverwerking zijn nog niet op ni-

veau. Het inzicht in het functioneren van het stelsel is een noodzakelijke basisvoorwaarde voor doelmatig beheer en voor kostenbeheersing bij het uitvoeren van werken.

Een laatste punt dat in de evaluatie aan de orde is gekomen is de koppeling tussen beleid en uitvoering enerzijds en de administratieve organisatie anderzijds. Het bleek bij de evaluatie moeilijk een eenduidige koppeling te leggen tussen (resultaten van) activiteiten en uitgaven. De administratieve organisatie zal hierop ingericht moeten worden, zodat er een heldere verslaglegging komt waarmee sturing eenvoudiger wordt.

Alle 3 onderwerpen (fusieproces, inzicht in stelsel door goed informatiebeheer en administratieve verslaglegging) leiden tot een uitgebreid onderzoeksprogramma. De resultaten van die onderzoeken zullen er toe moeten leiden dat aan het eind van de planperiode voldoende informatie beschikbaar is om voor de perioden daarna wel voldoende inzicht te hebben om de noodzakelijke keuzes te kunnen maken.

5.2.2. Organisatie en competenties

Op basis van het uitgangspunt van maximaal uitbesteden is met behulp van de Leidraad Module D2000 Personele Aspecten een analyse gedaan van de benodigde omvang van de organisatie. Het resultaat daarvan is opgenomen in tabel 5.1.

Tabel 5.1. Benodigde capaciteit (cf. Leidraad Riolering)

activiteit	omvang in dagen per jaar	fte	opleidingsniveau
planvorming	179	1,0	HBO+/WO
onderzoek	250	1,4	HBO/HBO+
onderhoud	794	4,5	MBO/HBO
maatregelen	296	1,7	MBO/HBO
facilitair	150	0,9	HBO
overhead ¹	750	4,3	MBO/HBO/WO
totaal	2.369	13,8	

De officiële formatieruimte bij de 3 gemeenten bedraagt op dit moment 8,5 fte (exclusief overhead), waarvan 7 fte binnen de gemeente Alkmaar. Echter, in de praktijk heeft de gemeente Alkmaar de laatste jaren 5 fte feitelijk structureel ingevuld. Dit betekent dat de huidige ingezette capaciteit in de 3 gemeenten samen 6,5 fte bedraagt. Hiermee wordt een belangrijke oorzaak van het niet halen van afgesproken doelen duidelijk.

Zoals in tabel 5.1 is te zien gaat de Leidraad Riolering uit van verschillende opleidingsniveaus zonder in te gaan op specifieke competenties van de medewerkers. Daarom is hier in een verdergaande analyse naar gekeken. Daarmee komen wij tot het voorstel voor de nieuwe organisatie in tabel 5.2. De nieuwe organisatie bestaat uit 9 fte's exclusief overhead wat iets minder is dan de 9,5 fte's uit de Leidraadberekening maar meer is dan het nu beschikbare aantal. Verder wordt er voor gekozen om hoger gekwalificeerde medewerkers in te zetten dan in het Leidraadmodel. De organisatiekosten nemen toe met € 150.000,- per jaar. Dit wordt veroorzaakt door de vergroting van de organisatieomvang van 0,5 fte en de verhoging van de schaalniveaus van de bestaande functies. Op deze wijze kunnen de ambities uit dit VGRP wel ingevuld worden. Deze extra kosten worden voor de gemeente Alkmaar voor 2014 deels opgevangen binnen de exploitatie, deels toegerekend aan de investeringen. Voor 2015 e.v. worden de kosten wel in de exploitatiebegroting meegenomen.

¹ Management, financieel administratief, voorlichting en juridische zaken, secretariaat.

Overigens zal de groei van het te vervangen areaal op termijn een verdere uitbreiding van de organisatie noodzakelijk maken.

Tabel 5.2. Functies en opleidingsniveau

functie	groepsleider	adviseur/beleidsmedewerker	informatiebeheerder	begeleider onderzoek en inspecties	beheer bemalen rioleren en kolken
opleidingsniveau	academisch	HBO +/- academisch	HBO/HBO+	HBO	MBO+/HBO
aantal	1	3	2	1	2

5.3. Financiële middelen

5.3.1. Uitgangspunten en varianten

Het financiële beleid van de gemeente is gericht op het degelijk op orde houden van de voorzieningen die de gemeente beheert. De dekking voor de uitgaven op het gebied van de riolering wordt gevonden in een rioolheffing, die ook op de langere termijn kostendekkend is. Jaarlijkse schommelingen in uitgaven en inkomsten worden opgevangen in een egalisereserve. Deze reserve mag niet negatief zijn.

De kosten voor de rioleringszorg bestaan uit:

- exploitatielasten;
- kapitaallasten van investeringen uit het verleden;
- kapitaallasten van investeringen die gedaan zullen worden in de planperiode.

Tabel 5.3. Uitgangspunten kostendekkingsplan

	Alkmaar	Graft-De Rijk	Schermer	fusiegemeente
rioolheffing 2013	€ 113,20	€ 212,55	€ 252,50	
rioolheffing 2014	€ 114,90	€ 222,05	€ 194,35	
aantal heffingseenheden	48.550 vol tarief 2.020 ¼ tarief	2.700	1.770	53.020
stand reserve 01-01-2014	€ 3.108.748	€ 157.424	€ 476.133	
stand voorziening	-	€ 32.012	-	
rente	3,4 %	5 %	3 %	3,4 %

5.3.2. Exploitatielasten (exclusief kapitaallasten)

In tabel 5.4 zijn de exploitatielasten voor Alkmaar, Schermer en Graft-De Rijk in 2014 op hoofdpunten uit de begroting weergegeven.

Tabel 5.4. Exploitatielasten 2014 (in €)

hoofdposten	Alkmaar	Graft-De Rijp	Schermer	totaal
riolering algemeen niet beïnvloedbaar	15.665	20.019	2.037	37.7211
riolering algemeen	-	63.255	75.039	138.294
onderhoud riolering	1.354.444	109.100	60.834	1.524.845
onderzoek riolering			-	-
onderhoud gemalen	138.454	43.868	62.217	244.539
onderhoud drainage		-	-	-
huisaansluitingen nieuwbouw	-11.710	-	-	-11.710
bronnering	-	-	-	-
toevoeging voorziening	365.104	88.271	-	453.375
organisatie	741.184	-	-	741.184
extra personele capaciteit	-	-	-	-
onderzoekskosten (zie tabel 4.2)	-	15.277	10.015	25.242
perceptiekosten	313.729	-	-	-
subtotaal begroting 2014	2.916.870	339.790	210.142	3.466.802
extra personele capaciteit	150.000	-	-	150.000
onderzoekskosten (zie tabel 4.2)	274.467	-	-	274.467
Totaal inclusief VGRP	3.341.337	339.790	210.142	3.891.269

In tabel 5.5 is de exploitatie voor de fusiegemeente opgenomen voor de periode 2015-2017 volgens een nieuwe indeling. Deze indeling is voor Alkmaar nog niet verwerkt in de begroting 2014. Daarom wijkt de indeling voor 2014 (tabel 5.4) af van die voor 2015 en verder.

In bijlage VI is een overzicht van de exploitatielasten per subpost weergegeven op basis van de ramingen voor 2015. In de tabellen 5.4 en 5.5 is € 150.000 opgenomen voor uitbreiding van de personele capaciteit. De onderbouwing van de uitbreiding van de personele capaciteit is opgenomen in paragraaf 5.2. Ook zijn onderzoekskosten opgenomen in tabel 5.4 en 5.5. De onderzoeken zijn beschreven in hoofdstuk 4 Strategie (tabel 4.2 en paragraaf 4.11). De onderzoekskosten zullen voor 2014 worden gefinancierd ten laste van de reserve riolering, omdat hiermee bij het opstellen van de exploitatiebegroting 2014 nog geen rekening is gehouden.

Tabel 5.5. Exploitatielasten fusiegemeente 2015-2016 (€)

	2015	2016
riolering algemeen niet beïnvloedbaar	1.056.321	1.056.321
riolering algemeen	138.294	138.294
onderhoud riolering	811.845	811.845
onderzoek riolering	21.025	21.025
onderhoud gemalen	244.539	244.539
onderhoud drainage		
huisaansluitingen nieuwbouw	29.101	29.101
bronnering	-40.811	-40.811
organisatie	656.365	656.365
extra personele capaciteit	150.000	150.000
onderzoekskosten	315.000	55.000
BRP	37.500	37.500
VGRP 2017 ev.		50.000
totaal	3.419.179	3.209.179

5.3.3. Kapitaallasten investeringen uit het verleden

De kapitaallasten van investeringen uit de periode voor 2014 zijn opgenomen in tabel 5.6. De laatste afschrijvingen op deze investeringen vinden plaats in 2074.

Tabel 5.6. Overzicht oude kapitaallasten (x € 1.000)

	2014	2015	2016
Alkmaar	2.329	2.265	2.241
Graft-De Rijp	259	219	213
Schermer	161	156	152
totaal	2.748	2.640	2.606

5.3.4. Investeringsniveau

Om het rioolstelsel ook op lange termijn in goede conditie te houden, zijn naast de uitgaven voor dagelijks onderhoud (zie exploitatiekosten) grote investeringen nodig voor het vervangen of dusdanig renoveren van leidingen, constructies en elektromechanische installaties dat de objecten en voorzieningen weer een volledige levenscyclus meekunnen. Zoals uit de evaluatie blijkt, zijn de afgelopen jaren met name in Alkmaar de investeringen in vervanging en renovatie achter gebleven bij wat noodzakelijk is voor lange termijn instandhouding. Doorzetting van deze wijze van handelen zal onherroepelijk leiden tot achteruitgang in kwaliteit van de riolen, waarmee de doelen van het riolerings- en stedelijk waterbeheer in het gedrang komen. Dit wordt versterkt door het zogenaamde Alkmaar-Noord effect waar in vrij korte tijd veel riool is aangelegd die de komende jaren allemaal aan het eind van hun levensduur komen.

Het is noodzakelijk al in de planperiode te komen tot een flinke vergroting van de vervangingen ten opzichte van het gemiddelde van de afgelopen jaren (circa 70 % meer). Vervolgens zal in de perioden daarna het te vervangen of te renoveren areaal toe moeten nemen om de kwaliteit van de riolering op peil te houden.

Naast de investeringen in leidingen, die het leeuwendeel uitmaken, zijn er ook nog de investeringen in overige rioleringsobjecten als gemalen, bergbezinkbassins en meetapparatuur.

De vergroting van het areaal aan vervangingen zal ook leiden tot een groter beslag op personele middelen; immers de voorbereiding van de projecten (inclusief alle afstemmingswerkzaamheden die daar bij behoren) en de begeleiding van de uitvoering vereisen meer inzet van eigen personeel.

Bij sommige projecten kan met behulp van de inzet van renovatietechnieken in plaats van het vervangen van leidingen een flinke kostenbesparing worden bereikt. Tevens kan met die technieken overlast voor de bovengrondse infrastructuur en de omgeving worden beperkt. Echter, deze renovatietechnieken zijn niet overal zomaar toe te passen. Wel zal bij ieder project onderzocht worden in hoeverre zij bruikbaar zijn.

Benodigd investeringsniveau in de planperiode

Voor de planperiode is jaarlijks een vervangingsinvestering voor rioolleidingen opgenomen van zoals weergegeven in tabel 5.7. De huidige vervangingsinvestering van gemeente Alkmaar bedraagt circa € 2 miljoen. De vervangingsinvestering zal de komende jaren sterk moeten groeien om op het noodzakelijk gewenste niveau uit te komen.

Tabel 5.7. Vervangingsinvesteringen (x € 1.000)

	2014	2015	2016
Alkmaar	2.200	2.800	3.450
Graft-De Rijp	719	368	418
Schermer	187	187	187
totaal	3.106	3.355	4.055

Bovenstaande investeringen zijn geraamd op basis van de gegevens in de beheerbestanden en de aanname dat een riool en de bijbehorende objecten na hun technische levensduur worden vervangen. Verder vindt er een inhaalslag plaats met de investeringen die in de afgelopen planperiodes zijn uitgesteld (bijvoorbeeld Alkmaar Overdie).

Tabel 5.8. Overige investeringen (x € 1.000)

	2014	2015	2016
gemalen e+m	112,2	65,7	101,6
drukriolering e+m	40,8	17,5	-
persleidingen	-	-	33,4
iba	-	34,2	34,2

Na de planperiode

In tabel 5.9 zijn de rioolvervangingsinvesteringen na de planperiode weergegeven. De investeringen zijn op dezelfde manier geraamd zoals hier boven beschreven is. De vervangingsinvesteringen van overige objecten zoals gemalen fluctueren jaarlijks. In het kosten-dekkingsplan (zie bijlage VII) zijn de investeringsbedragen voor de verschillende jaren opgenomen.

Tabel 5.9. Rioolvervangingsinvesteringen (x € 1.000)

	investering per jaar
2017-2018	4.308
2019-2023	4.179
vanaf 2024	berekend per blok van 5 jaar ¹

5.3.5. Rioolheffing en kostendekking

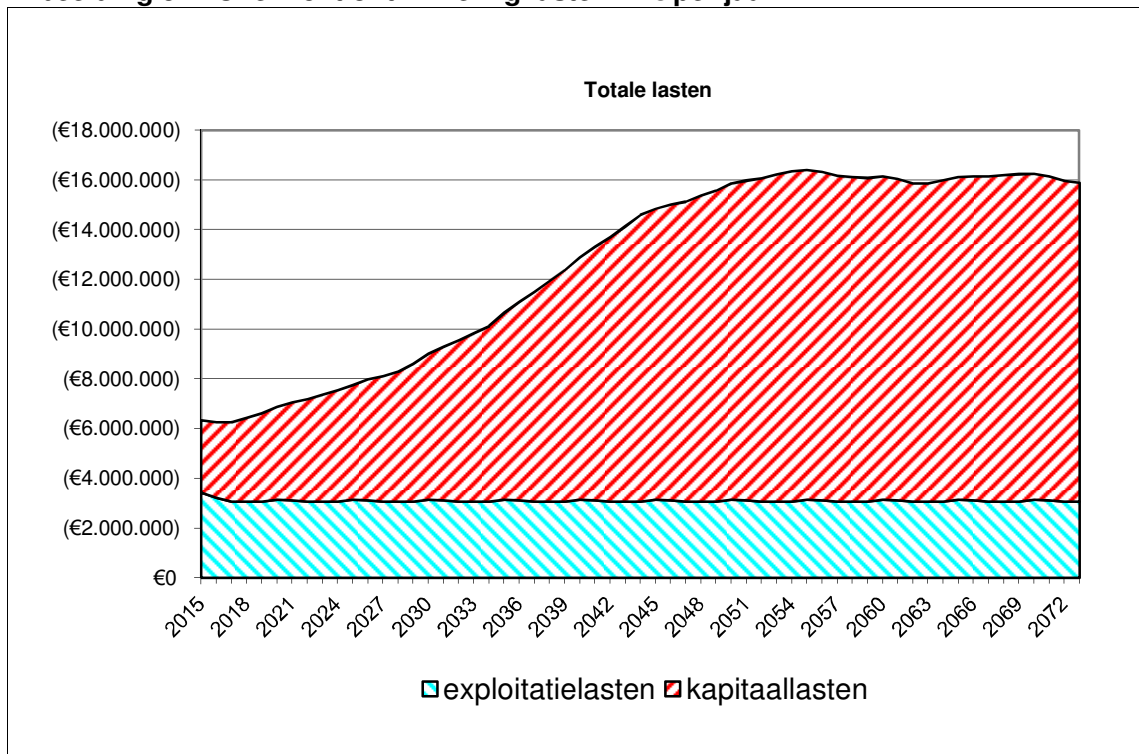
De investeringen in de stedelijke watersystemen worden geactiveerd en afgeschreven over de termijnen zoals vastgelegd in tabel III.19 (zie bijlage III). De jaarlijkse kosten (rente en afschrijving) komen vervolgens ten laste van de exploitatie. De lastenontwikkeling die hierbij hoort, is afgebeeld in afbeelding 5.1. De benodigde rioolheffing voor de dekking van de kosten staat weergegeven in afbeelding 5.2. Voor de planperiode is gerekend met een indicatieve heffing voor de fusiegemeente op het huidige niveau van de gemeente Alkmaar (zie tabel 5.10). In de planperiode wordt de hoogte van de heffing nader bepaald.

Tabel 5.10. Rioolheffing in € per jaar

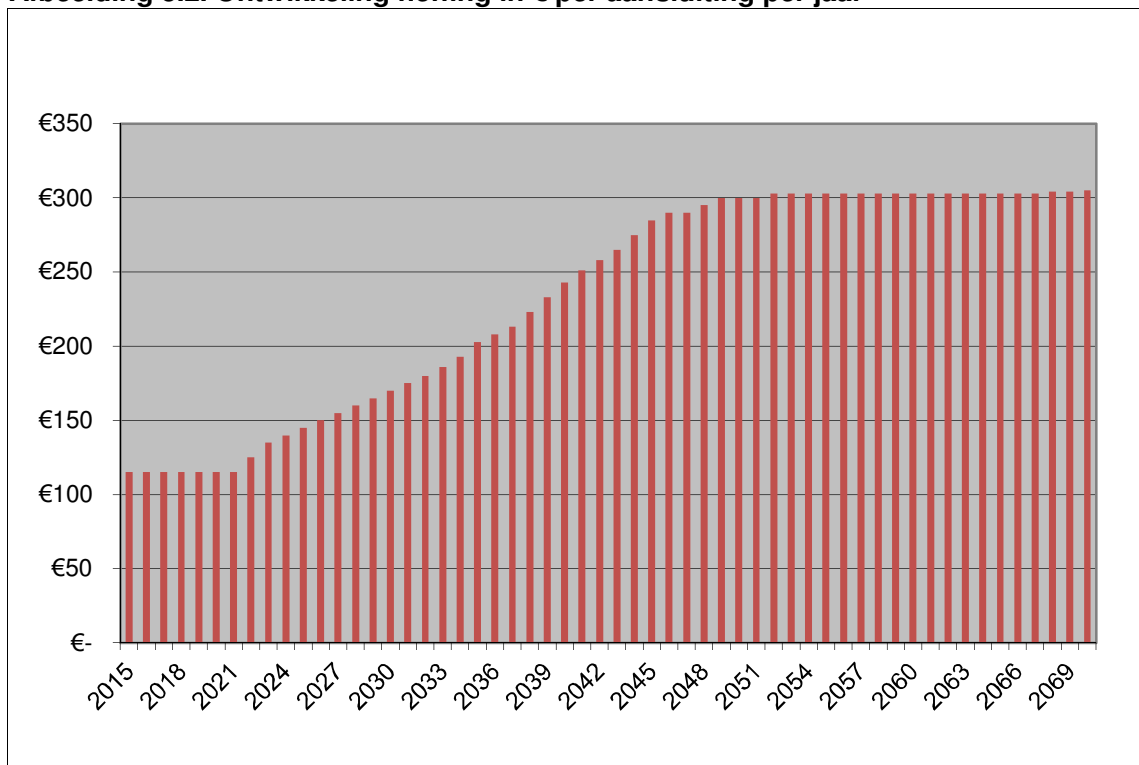
	2014	2015	2016
Alkmaar	114,90		
Graft-De Rijp	222,05		
Schermer	194,35		
fusiegemeente		114,90	114,90

¹ Door de vervanging per periode van 5 jaar te bepalen worden jaarlijkse schommelingen afgevlakt. Deze schommelingen kunnen bijvoorbeeld ontstaan doordat er in een zeker jaar veel nieuwbouwprojecten zijn opgeleverd maar ook doordat bij de invoer in het beheerbestand aannames zijn gedaan voor het jaar van aanleg.

Afbeelding 5.1. Overzicht ontwikkeling lasten in € per jaar

Afbeelding 5.2. Ontwikkeling heffing in € per aansluiting per jaar

5.3.6. Risico's beleid afschrijvingen

Indien de fusiegemeente het huidige beleid, waarbij de investeringen worden geactiveerd en afgeschreven, blijft voorzetten maken de kapitaallasten op termijn (rond 2050) 80 % uit van de totale jaarlijkse lasten (zie ook afbeelding 5.1). Dit perkt de vrijheid voor beleidswijzigingen en ook de speelruimte bij ontwikkelingen sterk in. Daarmee is geen sprake van degelijke financiering van de stedelijke ontwatering op de lange termijn. Ook verslechtert de schuldpositie van de gemeente in snel tempo. Rond 2025 is de schuld op het product riolerings al opgelopen tot circa € 85-90 miljoen om door te stijgen tot enkele honderden miljoenen over 60 jaar.

Daarom zal in de planperiode nader onderzoek worden uitgevoerd naar een degelijke financieringssysteem voor lange termijn. De voornaamste opties daarbij zijn:

1. investeringsomvang verkleinen:
 - door de komende planperiodes minder te investeren in vervangingen zullen de kapitaallasten minder snel stijgen, wat een matigend effect heeft op de benodigde heffing. Het uitstellen van investeringen kan bijvoorbeeld worden gedaan door de verwachte technische levensduur te verlengen tot 70 jaar voor de leidingsystemen;
 - de risico's met betrekking tot instorting en overlast nemen sterk toe als voor deze variant wordt gekozen;
2. overgaan naar directe afschrijving met spaarvoorziening en egalisatie:
 - in deze systematiek vindt egalisatie plaats van de jaarlijkse benodigde investeringen en kan de stijging van het rioolrecht op de lange termijn beperkt blijven;
 - hierbij worden de investeringen jaarlijks rechtstreeks ten laste gebracht van de exploitatie, en worden niet langer geactiveerd. De exploitatielasten en de rioolheffing zullen bij deze optie in de periode tot 2025 sterk stijgen. In deze periode wordt gespaard in de voorziening, waaruit in de jaren van zeer forse investeringen onttrokken kan worden, er vindt egalisatie plaats;
 - voordeel van deze 2^e optie is nog dat er gewerkt wordt in de lijn van de Wet HOF (Wet houdbare overheidsfinanciën). In de planperiode zal verder onderzoek worden uitgevoerd naar een degelijke financieringssysteem voor de lange termijn.